

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ “НЕОФИТ РИЛСКИ” БЛАГОЕВГРАД

СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА “ФИНАНСИ И ОТЧЕТНОСТ”

ТЕОДОРА ГЕОРГИЕВА ДИНОВА

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В

СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

АВТОРЕФЕРАТ

НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ

НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР”

НАПРАВЛЕНИЕ 3.8. ИКОНОМИКА, ДОКТОРСКА ПРОГРАМА

„ФИНАНСИ, ПАРИЧНО ОБРЪЩЕНИЕ, КРЕДИТ И ЗАСТРАХОВКА”

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

ДОЦ. Д-Р ДЕСИСЛАВА ГЕОРГИЕВА СТОИЛОВА

Благоевград

2016

Дисертационният труд е структуриран в увод, три глави, заключение, библиография, приложения и декларация за оригиналност, в общ обем от 231 страници. В основния текст са включени 14 фигури и 25 таблици, в които са представени резултатите от направените наблюдения и изчисления. Използваната литература обхваща 181 източника, от които 55 на български език, 120 на английски език, 4 на руски език и 2 на гръцки език.

Дисертационният труд е обсъден и насрочен за защита на заседание на катедра „Финанси и отчетност“ при Стопански факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“ Благоевград. Теодора Георгиева Динова е редовен докторант към същата катедра.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на изследването

Настоящият дисертационен труд е подбуден от интереса към въпросите, свързани с взаимовръзката между фискалната политика и икономическия растеж и разглежда темповете на нарастване на реалния БВП в двадесет и осемте държави – членки на Европейския съюз през периода 2002 – 2013 г. Ролята на фискалната политика за прецизиране и регулиране на държавните приходи и разходи е от съществено значение за постигане на макроикономическо равновесие, както в краткосрочен, така и в дългосрочен план. В краткосрочен план, тази политика може да се използва систематично като антицикличен инструмент за намаляване на колебанията в производството и постигане на по-високи нива на заетост. В дългосрочен план, фискалните инструменти - чрез публични инвестиции, данъчни стимули, развитие на инфраструктурата и човешкия капитал могат да служат за стимулиране на икономическия растеж, като увеличават производствения капацитет и насърчат инвестиционната активност, водещо до оптимално преразпределяне на доходите и по-висок жизнен стандарт на населението.

Държавите-членки на Европейския съюз и Евронзоната се стремят да се обединят около метод за по-строг контрол върху финансовата дисциплина и да изградят система за по-ефективна координация на фискалните си политики. През последните години нарасна необходимостта от предприемането на предпазни и корективни мерки, за справяне с проблемите, свързани с високите дългове и дефицити и преодоляване на потенциалните вътрешни и външни заплахи за стабилността на Европейския съюз. Целта на консолидацията на фискалните политики е да се приложи записания в член 119, (3) от Договора за функциониране на ЕС, ръководен принцип за стабилност на публичните финанси.

Изходна предпоставка за анализа е необходимостта от търсене на баланс между държавните приходи и разходи, като не се изключва и възможността за наличие на ниски бюджетни дефицити, финансирани с неинфлационни инструменти в рамките на т.нар. „широко балансиран“ бюджет. Основанията за това са, че бюджетните дефицити през разглеждания в дисертационния труд период имат цикличен, а не структурен характер. Причините за тях обаче са много по-дълбоки и многообразни, отколкото цикличните колебания в икономиката. Посочват се са редица случаи на необосновани

фискални ограничения, както и обратно - на пропуснати възможности за стимулиране на икономиката чрез бюджета, като се прави анализ на необходимостта от подобрения на правителствените приходни и разходни политики.

В настоящия дисертационен труд се анализира структурата на държавните разходи по функции и изменението им през наблюдавания период в страните от ЕС. Стремешът е да се очертаят не само стойностните пропорции, но и възможностите за приспособяване на публичните разходи към размера на приходите и да се проследи тяхното влияние върху качеството и обхвата на обществените дейности, финансирани от държавните бюджети на европейските страни.

Актуалността на темата се определя от факта, че тя е обект на множество научни разработки, изследвания и доклади. Съществува обективна необходимост от познаване на икономическите процеси в Евросъюза от създаването му до наши дни, за да може да се планира и прогнозира въздействието на фискалните инструменти върху растежа в краткосрочен и дългосрочен план. Фискалната политика много често е в центъра на дискусиите относно формирането на обща държавна икономическа политика. Анализирането на фискалната политика е особено важно поради това, че евентуалната неефективност в тази сфера би довела до изоставяне на финансовото развитие, което ще има отрицателно влияние върху икономическия растеж и конвергенцията на страните-членки на ЕС(28). През последното десетилетие броят на страните от ЕС нарасна почти двойно, което наложи наблюдаването на фискалните тенденции и координацията на политиките, като мярка за запазване на стабилността и стимулиране на икономическата активност.

Настоящата ситуация, в която се намира икономиката, а именно период на справяне с последствията от глобалната финансово - икономическа криза, дава още един повод, да се повдигне актуалния въпрос за ефективността на фискалната политика и нейното влияние върху икономическия растеж, през отделните етапи на икономическия цикъл. Дилемите, които съществуват в различните икономически теории за ролята на държавата в икономиката, са необходимото и достатъчно условие да се направи проучване, чрез измерване на ефекта от публичните приходи и разходи върху динамиката на brutния вътрешен продукт.

Обект на научно изследване в настоящия дисертационен труд е възможността за използване на фискалната политика като инструмент за стимулиране на икономическия растеж в страните-членки на Европейския съюз.

2. Цел и задачи на дисертационния труд

Целта на настоящото дисертационно изследване е изучаване и анализ на характера на взаимовръзката между фискалната политика и икономическия растеж в страните от Европейския съюз през периода 2002-2013 г.

Равнището на икономически растеж в отделните държави е измерено чрез традиционния показател „Брутен вътрешен продукт“. Промяната в нивото на икономическия растеж е изразено посредством темпа на прираст на реалното равнище на БВП. Очертани са параметрите и тенденциите за развитие на фискалната политика, чрез анализиране на динамиката на основните показатели – държавни приходи и разходи, бюджетно салдо, публичен дълг и съотношението им спрямо брутния вътрешен продукт.

Задачи на изследването: За постигането на така набелязаната цел се търсят решения чрез поставянето на няколко групи изследователски задачи:

1. Анализ на динамиката и влиянието на относителния дял на публичните разходи по функции върху годишната норма на нарастване на брутния вътрешен продукт в старите и новите страни-членки на ЕС;
2. Анализ на въздействието на акумулираните средства под формата на държавни приходи върху годишната норма на нарастване на брутния вътрешен продукт;
3. Открояване на специфичните особености на фискалната политика на старите и новите страни-членки на ЕС(28) и Евроразоната;

3. Предмет и обхват на изследването

Предмет на изследване са количествените характеристики и влиянието на публичните приходи и разходи, бюджетното салдо и държавния дълг върху динамиката на БВП в страните от ЕС през периода 2002 – 2013 г. Разгледани са специфичните фискални политики на съвкупността от двадесет и осемте страни-членки на ЕС, съобразени с общата европейска политика за стимулиране на растежа. За постигане на по-висока степен на прецизност при изследването на страните от ЕС(28), отделни анализи са извършени за групите на старите членки ЕС(15), новите ЕС(13) и на държавите от Евроразоната.

Основните резултати показват, че тенденцията през последните години е към подобряване на макроикономическите показатели и преодоляване на последствията от глобалната финансово-икономическа криза. Налага се заключението, че съществува

взаимозависимост между провежданата фискална политика и темповете на икономически растеж през годините преди, по време и след кризата.

Анализиран период: Направените анализи на показателите за фискална политика и нивото на икономическия растеж в страните от ЕС(28) се отнасят за периода 2002 - 2013 г.

4. Методология на изследването

Използваните методи на изследване са наблюдение, теоретично обобщаване, сравнителен анализ и систематизиране. Приложената методология обхваща познавателните методи индукция, дедукция и сравнение. Направеният количествен анализ е основан на методите на регресионен и корелационен анализ на панелни данни.

5. Защищавана теза

Защитаваната изследователска теза е за наличие на взаимовръзка между провежданата фискална политика и икономическия растеж в тяхната динамика, в старите и новите страни-членки на ЕС, израз на което е годишната норма на нарастване на brutния вътрешен продукт.

Апробация: Настоящият дисертационен труд е обект на изследвания в областта на фискалната политика и икономическия растеж в продължение на четири години. Резултатите от тези академични изследвания са публикувани в една самостоятелна статия в научно списание и шест доклада в сборници от национални и международни научни конференции. Темата на дисертацията е широко обхватна, поради което настоящия труд няма претенции за изчерпателност.

Направен е опит за ясно и точно представяне на изследователската работа по темата, като са цитирани множество публикувани изследвания и препратки към литература на български, руски, английски и гръцки език. Изследвано е влиянието на публичните приходи върху способността на държавите да финансират своите разходи, както и въздействието на структурата на финансирането на бюджетните разходи върху нарастването на БВП. Чрез инструментариума на статистиката и иконометрията са приложени количествени аналитични и симулационни техники, за да се представят различни гледни точки по темата, в контекста на отделните икономически теории.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е структуриран в увод, три глави, заключение, библиография, приложения и декларация за оригиналност, в общ обем от 231 страници. В основния текст са включени 14 фигури и 25 таблици, в които са представени резултатите от направените наблюдения и изчисления.

Съдържанието е поднесено както следва:

УВОД

ГЛАВА I. ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА ВРЪЗКАТА МЕЖДУ ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ

1.1. Основни теоретични постановки за фискалната политика

1.1.1. Същност и място на фискалната политика в процеса на държавно управление

1.1.2. Показатели за фискална политика

1.1.3. Критерии за фискална политика. Маастрихтски критерии.

1.1.4. Нормативна база на фискалната политика в Европейския съюз

1.2. Теоретични модели при разглеждането на икономическия растеж и взаимовръзката му с фискалната политика

1.2.1. Класически и неокласически модели

1.2.2. Кейнсиански и неокейнсиански модели

1.2.3. Теория на неокласическия синтез

1.3. Теоретико-методически аспекти на влиянието на държавните приходи върху икономическия растеж

1.4. Теоретико-методически аспекти на влиянието на държавните разходи върху икономическия растеж

1.5. Екзогенни и ендогенни модели на икономическия растеж

ГЛАВА II. ДЕСКРИПТИВЕН АНАЛИЗ НА ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА В СТРАНИТЕ ОТ ЕС. ФИСКАЛНА КОНСОЛИДАЦИЯ.

2.1. Държавни приходи и икономически растеж в страните от ЕС през периода 2002-2013 г.

2.1.1. Динамика на общите данъчни приходи в страните-членки на ЕС и еврозоната

2.1.2. Данъчни приходи по видове в страните от ЕС и еврозоната.

2.2. Държавни разходи и икономически растеж в страните от ЕС през периода 2002-2013 г.

2.3. Анализ на динамиката на бюджетното салдо в страните-членки на ЕС

2.4. Динамика на държавните дългове в страните от ЕС

2.5. Фискална консолидация на страните от Европейския съюз

2.5.1. Фактори, определящи необходимостта от фискална консолидация

2.5.2. Основни етапи в процеса на консолидиране на фискалните политики в ЕС(28)

2.6. Конвергенция на страните от ЕС, кандидати за членки в еврозоната

2.7. Фискална политика в страните от Еврозоната – правила и координация

2.7.1. Фискална политика в паричен съюз

2.7.2. Координация на фискалните политики в страните от Еврозоната

ГЛАВА III. ЕМПИРИЧЕН АНАЛИЗ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ В СТРАНИТЕ ОТ ЕС

3.1. Основни емпирични резултати за позитивното влияние на фискалната политика върху икономическия растеж

3.2. Основни емпирични резултати за негативното влияние на фискалната политика върху икономическия растеж

3.3. Концептуална рамка на емпиричните изследвания

3.4. Емпиричен анализ на взаимовръзката между държавните разходи и икономическия растеж в страните от ЕС

3.4.1. Иконометричен модел за анализ на връзката между размера на държавните разходи и нивото на икономически растеж в страните от ЕС

3.4.1.1. Методология на емпиричното изследване

3.4.1.2. Променливи за фискална политика и икономически растеж, използвани при емпиричните анализи

3.4.2. Емпирични резултати от оценката на множествените регресионни модели

3.4.2.1. Емпирични резултати от модела, отнасящ са за старите 15 страни-членки на ЕС

3.4.2.2. Емпирични резултати от модела, отнасящ са за новите 13 страни-членки на ЕС

3.5. Емпиричен анализ на влиянието на държавните приходи и разходи върху икономическия растеж в страните от Еврозоната

3.5.1. Концептуална рамка на емпиричното изследване

3.5.2. Емпиричен анализ на взаимовръзката между размера на общите държавни приходи и разходи и икономическия растеж в страните от Евророната

3.5.3 Резултати от емпиричния анализ за въздействието на държавните разходи върху икономическия растеж в Евророната

3.5.4. Резултати от емпиричния анализ за въздействието на държавните приходи върху икономическия растеж в Евророната

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

ПРИЛОЖЕНИЯ

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ

III. СИНТЕЗИРАНО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ВЪВЕДЕНИЕ

Във въведението е обоснована актуалността на изследвания проблем и са дефинирани целите, задачите, обекта и предмета на изследването. Определен е времеви и териториален обхват на изследването, методологията на емпиричен анализ, както и защитаваната изследователска теза.

ГЛАВА I. ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА ВРЪЗКАТА МЕЖДУ ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ

В тази глава е направен преглед на литературата и са разгледани основните теоретични аспекти на взаимовръзката между фискалната политика и икономическия растеж. Систематизирани са основните теории, които са определящи за нарастването на икономическия растеж според различните автори. Очертани са основните подходи и техники в моделирането на фискалната политика и резултатите до които води тяхното използване, както и основните възможни ограничения, при извършването на анализа на икономическия растеж с тяхна помощ. Подчертава се, че системното изследване на фискалните влияния върху икономическия растеж стана възможно след появата на новите ендегенни теории за растежа.

Правителствата би трябвало да използват фискалната политика за стимулиране на икономическото развитие, тъй като те косвено и пряко контролират начина, по който

ресурсите се използват в икономиката посредством изменение на вида и размера на данъците, структурата на разходите и консолидирания държавен дълг. От друга страна, приходите и разходите зависят от състоянието на икономиката и нейното циклично развитие. При непълна заетост – наличие на безработица над естественото равнище, нараства необходимостта от осигуряване на значителни бюджетни средства за социални програми и помощи за безработица, като по този начин се увеличават държавните разходи. При изследването на взаимовръзките между фискалната политика и икономическия растеж, е важно проследяването на динамиката на показателя БВП като измерител на икономическата ефективност.

В изследванията на редица автори и аналитичната практика на водещите световни институции се прилагат множество количествени и качествени показатели за фискална политика. С оглед аналитичните потребности, които се обслужват с изчисляването на конкретен показател, са създадени и се използват голям брой индикатори, с които се изразяват количествено определени аспекти на фискалната политика. Най-често разпространени са количествените показатели, които изразяват относителните дялове на отделните видове държавни приходи и разходи от консолидираната фискална програма. Обемите на разходите или приходите се изразяват като процентни дялове от БВП.

Динамиката на показателите за фискална политика е проследена чрез връзката:
Държавни приходи → Държавни разходи → Дефицит/Излишък → Държавен дълг/Фискален резерв
и съотношението им спрямо Брутният вътрешен продукт

В центъра на вниманието е добре да се постави определянето на спецификата на фискалната политика и възможностите за въздействие върху макроикономическите показатели, производството, заетостта, инфлацията, потреблението и международните отношения. Оптимална е икономиката, в която се създават условия за развитие както на държавният, така и частният сектор, тъй като те по различен начин имат връзка с производството и потреблението.

Като цяло държавната разходна политика и приходната (данъчна) политика са тясно свързани и преплетени. Първият набор от възможности за избор на фискална политика е свързана с ролята на публичния сектор в предоставянето на държавни услуги и финансирането на правителствените разходи за обществени блага като отбрана, законност и ред, опазване на околната среда, инфраструктура и обществено здраве, образование, социална защита и др. Тъй като най-често публичния сектор се

предоставят горепосочените услуги, възниква въпроса за възможността за участие на частния сектор с известна степен на публично финансиране.

Вторият набор от възможности за избор на фискална политика, след като основанието и вида на участие на държавата в икономиката са определени е как най-лесно и ефективно да се повишат приходите за финансиране на тези разходи. В кейнсианските икономически модели, данъците са инструмент за намаляване на безработицата и инфлацията и за стабилизиране на икономическото развитие. От друга страна, през последните години нарастването на данъчната тежест е доказателство за неефективността на държавното стопанско регулиране.

Ролята на данъците в икономиката е спорна и се поляризира в две насоки - кейнсианската концепция разчита на нарастване на данъците, докато неокласическата пледира за данъчни съкращения и за освобождаване на индивидите и частния сектор от държавните ограничения чрез намаляване на данъците. Според кейнсианските идеи, чрез държавната намеса правителството може да взема решения за гарантиране на обществения интерес. На тази основа данъците са не само начин за финансиране на държавните разходи, а и изражение на системата на държавния интервенционализъм. Тяхното съществуване се свързва със създаването на достатъчно условия за обезпечаване оптимален растеж на националния продукт и оптимално разпределение на доходите.

Разпределянето на държавните средства може да запази публичните разходи в някои ключови области, като изграждане и поддръжка на пътища, образователни и здравни заведения и др., но също така намалява възможностите за конкуренция при използването на публични средства, което е възможно да има негативен ефект върху ефективността на правителствените разходи. От страна на държавните приходи, промените в данъчната структура, като увеличаването на данъците или осигуровките, предназначени за финансиране на разходите за социална защита, би могло да доведе до прекомерна данъчна тежест върху заетата част от населението.

Задоволяването на обществените потребности би могло да се извърши с по-големи или по-малки публични разходи, в зависимост от тяхната ефективност. В този смисъл не е удачно да се реформира и усъвършенства системата на бюджетните приходи, без да се направи същото с тази на бюджетните разходи. Дори и максимално висок дял на бюджетните приходи би бил недостатъчен за финансирането на обществените услуги, ако не се контролира и усъвършенства изтичането на бюджетните средства.

Общите публични разходи е добре да бъдат на ниво, при което пределната икономическата изгода от допълнителната единица публични разходи е равна на маргиналната икономическа цена на допълнителната единица от данъчно облагане или друг начин на финансиране. Съществуват и много други фактори, включително трудности за измерване, дистрибуцията и политически фактори, които усложняват подобно изследване в реалния икономически и финансов свят. В исторически план, фискалните политики на много от новите страни-членки на ЕС са силно повлияни от бившето им социалистическо минало с централизирано държавно стопанство. Когато властите в някои европейски страни, отнемат твърде голям дял от БВП, частния сектор не разполага с необходимите ресурси за постигане на своя потенциал в създаването на богатство.

Търсенето на причините за разликата в икономическия растеж в страните от ЕС е обект на много изследвания чрез анализи на последиците от данъчните политики върху държавния бюджет, държавния дълг, създаването на работни места и социалните разходи. Това е един от основните способи за засилване на интеграцията на отделните общности в рамките на Европейския съюз. Сравняват се страните от ЕС(28) с техните многообразни, а в някои случаи и противоположни данъчни политики. Различните страни, няма как да достигнат еднакви дългови нива, но изискването на Маастрихтските критерии и Пакта за стабилност и растеж за дълг до 60% от БВП е подкрепено с емпирични изследвания и доказателства, че при дългови нива над 70-80 % от БВП настъпват затруднения във функционирането на икономиката. Големите лихвени плащания за покриване на държавния дълг намаляват ефективността на активната фискална политика, която е свързана с промяна в обема на публичните разходи, на данъците и трансферите с цел да се поддържа заетост, стабилно ценово равнище и растеж на икономиката.

Необходима е консолидация на фискалните политики между старите и новите страни-членки на ЕС за устойчиво регулиране и намаляване на нарасналите по време на криза дефицити и дългове. Държавните дефицити оказват влияние върху икономическия растеж и фискалните корекции за регулирането на дефицитите са последвани от по-висок икономически растеж, задвижван от намаляването на разходите, което е по-успешно и устойчиво от увеличаването на данъците. Това е още една причина, поради която правителствата на страните-членки на ЕС следва да се съсредоточат не само върху дефицита, но също така и върху регулиране на цялостното ниво на публичните разходи.

От друга страна обаче, при настоящата рамка не се вземат под внимание качеството на публичните финанси и това дали бюджетния дефицит е породен от прекомерни държавни разходи или от полезни за бъдещето инвестиции. Би било добре да се добави правило, което да изключи разходите за необходимите дългосрочни публични инвестиционни проекти при изчисляването на общия фискален дефицит. Нарастването на бюджетния дефицит по време на рецесия и намаляването му или формирането на бюджетен излишък по време на подем, независимо дали е резултат от действието на вградените автоматични стабилизатори или на дискреционна фискална политика, има стабилизиращ и антицикличен ефект върху икономиката.

Съвкупността от решения за времето и методите за осъществяване на антицикличното въздействие са включени в т. нар. управляема програма за компенсиране, в основата на която стои тезата за компенсиране на бюджетните дефицити с бъдещи излишъци. Икономистите, които защитават подобна политика, се обявяват против ежегодното балансиране на бюджета и наричат „стабилизираща бюджетна политика" използването на бюджетните приходи и разходи за регулиране на фазите на цикъла.

Изложеният в първа глава материал поставя основите на по-специализирания анализ, извършен в следващите две глави.

ГЛАВА II. ДЕСКРИПТИВЕН АНАЛИЗ НА ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА В СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ. ФИСКАЛНА КОНСОЛИДАЦИЯ.

Във втора глава са разгледани разнообразните причини и последствия от икономическата и социална интеграция и са представени възможностите за фискалната консолидация в страните от Европейския съюз. Обърнато е внимание на последиците от премахването на търговските бариери и общата икономическа и фискална политика, която днес се проявява най-силно в страните от Еврозоната. Почти всички европейски страни имат сравнително добро ниво на индустриално развитие и производителност, но въпреки това, икономическата ефективност и растеж в тях се различават. Причината за тези различия в икономическото развитие е търсена в макроикономическото управление и фискалната политика в страните от ЕС(28).

Съгласно условията на Пакта за стабилност и растеж на Европейския съюз, държавите - членки се ангажират да поддържат своите дефицити и дълг в определени граници: бюджетния дефицит не може да превишава 3 % от БВП, а държавния дълг

трябва да бъде до 60 % от БВП. При положение, че отделна страна - членка не спазва тези ограничения, се задейства процедура при прекомерен дефицит. Тя е свързана с няколко стъпки за насърчаване на съответната държава да предприеме подходящи мерки за овладяване на ситуацията, включително евентуални санкции, за да се гарантира качеството и устойчивостта на публичните финанси. Същите граници за дефицита и дълга са критерии и за Икономическия и паричен съюз, а оттам и за присъединяване към Еврозоната.

През последните години, поради влиянието на глобалната финансово - икономическа криза, правителствата в повечето европейски държави изразходваха повече средства, отколкото успяваха да съберат като приходи. Това доведе до значително увеличение на съотношението на дефицит към БВП. При фискалната политика, промените в данъците и публичните разходи влияят върху бюджетния баланс, което веднага повдига въпроса за финансирането на държавния дълг. От една страна намаляването на данъците, създава бюджетен дефицит, и правителството ще може да вземе заеми и да увеличи публичния дълг, но от друга страна този нов дълг трябва да бъде изплатен. Необходимо е да се отбележи, че формирането на бюджетен дефицит неизменно налага използване на дългови инструменти за неговото финансиране.

В периода 2002-2013 г. редица държави нарушиха критерия за публичен дефицит и дълг. Липсата на прилагане на санкции, доведе не само до намаляване на нивото на фискална устойчивост на равнище отделна страна-членка, но и до негативно въздействие на нестабилната фискална политика на отделни страни върху целия паричен съюз и подкопаване на доверието в него.

Страните от ЕС(28) са направили големи крачки през последните години, но все още някои от тях са изправени пред големи предизвикателства в областта на фискалната политика. Съществува конфликт между необходимостта от увеличаване на държавните разходи за създаване или възстановяване на инфраструктура, подобряване на обществените услуги, социална защита на застаряващото население и др. от една страна и нуждата от намаляване на данъчната тежест, подобряване на бизнес средата и разширяване на възможностите за заетост от друга.

Фискалната консолидация е част от финансово-икономическата политика на ЕС, целяща възстановяване на дългосрочната устойчивост на публичните финанси. Това е политика, предназначена за намаляване на държавните дефицити и натрупаните дългове. Икономическата стратегия на Европейския съюз цели както трайна фискална

консолидация, така предприемането на решителни действия, които да стимулират икономическия растеж. При наличието на прекомерно високи равнища на бюджетен дефицит и дълг са предприети мерки за стабилизиране, които вече дават резултати.

Фискалната консолидация би трябвало да бъде диференцирана в зависимост от конкретните условия в държавите – членки на ЕС(28). Отделните страни следва да спазват ангажиментите си в съответствие с договореностите в Пакта за стабилност и растеж, които дават възможност на автоматичните стабилизатори да извършват структурна фискална корекция, като едновременно с това осигуряват дългосрочна устойчивост на публичните финанси. Държавите - членки, които ползват програма за финансова помощ, следва да се придържат към целите и структурните реформи, договорени в съответната програма.

Фискалните политики от една страна, може да се прехвърлят в други държави чрез различни канали като приходите и разходите, инфлацията, разходите по заеми и др. Бизнес циклите се предават и чрез износа и вноса. Опитите и предложенията за съзнателен структурен дефицит с цел увеличаване на платежоспособното търсене като тласък за икономически растеж в Европа не водят до оживление на икономиката, а до засилване на инфлацията. Тези странични ефекти, наречени външни фактори, означават, че с фискалните си действия една държава може да помогне или да затрудни други страни. Фискалната политика остава национален прерогатив, но задълбочаването на икономическата интеграция между държавите-членки призовава за известна степен на координация.

Подобни мерки имат и опоненти, които смятат, че така ще ограничи суверенитета на всяка държава, точно по времето, когато инструмента на фискалната политика е с по-голямо значение. Рискът, който би бил поет с евентуално бъдещо записване на твърди фискални ограничения в националните конституции на договорилите се държави - членки, определено е непремерен. Отделните страни няма да могат да реагират адекватно и да противодействат на финансово-икономическите кризи, което правеха през последните години, чрез увеличаване на бюджетните дефицити до допустимите по време на криза размери от 6-7 % от БВП.

Според изследване на Световната банка, дългосрочното намаляване на прекомерните дефицити е последвано от икономически растеж и фискалните корекции за намаляване на разходите е вероятно да бъдат по-успешни и устойчиви от тези, за увеличения на данъците. Поради тази причина правителствата трябва да се

съсредоточат не само върху дефицита, но също така и върху общото ниво на държавните разходи и дълг.

Фискалната политика в един паричен съюз, какъвто е Еврозоната се превръща във все по-важен инструмент и има голямо значение, при загубата на паричната политика като инструмент за макроикономическа стабилизация. Националните фискални политики действат и отвъд границите на отделните държави – членки на съюза и засягат и други страни по редица начини. Когато се присъедини към валутния съюз, дадената държава жертва един от двата си макроикономически инструменти - монетарната политика, но запазва пълен контрол върху другия - фискалната политика. Фискалната политика остава единствения инструмент за справяне с асиметричните шокове, които могат да възникнат, като замества изгубения монетарен инструмент. От тази гледна точка в Еврозоната, фискалната политика става все по-важна и трябва да се използва за стабилизиране на националното производство, колебанията в заетостта и инфлацията.

В Икономическия и паричен съюз, фискалната политика е единственият инструмент, останал в националните ръце, за приспособяване на отделната държава към специфичните за нея шокове. Въвеждането му промени две фундаментални икономически условия: първо - обменните курсове с други държави са фиксирани и второ - лихвените проценти и паричната политика на Централната банка са съобразени на над национално равнище - за цялата Еврозона. Това води до някои ограничения, както и нови задачи за националните фискални политики.

Фискалната политика при фиксиран валутен курс и централизирана парична политика има верижна реакция, засягаща и другите страни от паричния съюз. Съществуват хоризонтални ефекти на разпространение, при които политиката на една държава, пряко засяга националната икономика на друга държава, а от друга страна една държавна политика може да окаже ефект на разпространение и влияние върху общия пазар. В литературата се посочват три основни канала за разпространение и въздействие на външни фактори – търговията в рамките на Еврозоната, лихвените проценти и обменния курс на еврото.

Необходимостта от провеждане на разумна фискална политика е от съществено значение за нормалното функциониране на Еврозоната. Още при създаването на общата европейска валута става ясно, че ще нарасне взаимната зависимост на държавите-членки, поради което ще бъдат необходими стабилни икономически и фискални политики. Страните-членки на Еврозоната трябва да предоставят информация за

държавните си дефицити и дългове, както и за други финансови променливи два пъти годишно. При установяване на нарушение на критериите, европейската комисия предоставя данни за започване на процедура за прилагане на Протокола относно процедурата при прекомерен дефицит, приложен към Договора за създаване на Европейския съюз.

Предизвикателствата пред Евросъюза са изключително сложни и политиките по разрешаването им са спорни. Много от разногласията сред европейските лидери са за формата и ролята на Европейския механизъм за стабилност (ESM) и Европейския фискален пакт и как те се вписват в съществуващата институционална рамка на Европа. Друг основен фактор във взаимосвързаните предизвикателства на политиката и институционалното развитие, е принципа на консенсус, с който Европа се стреми да взема решения.

ГЛАВА III. ЕМПИРИЧЕН АНАЛИЗ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ В СТРАНИТЕ ОТ ЕС

В трета глава е направен регресионен анализ на връзката между фискалната политика от гледна точка на приходите и разходите в страните от ЕС и Евронзоната. Направен е опит за по-комплексно разглеждане на тази проблематика, като се отчита, както влиянието на общото равнище на публичните разходи и техния състав, така и това на данъците и данъчните структури. Разглеждат се принципните постановки на новите ендегенни модели на растежа за оценка на фискалните влияния върху икономическия растеж.

Анализирано е влиянието на състава и структурата на държавните разходи върху потенциала за икономически растеж, според класификацията на държавните разходи по функции на сектор Държавно управление, „Classifications of the Functions of Government” (COFOG). Въздействието на фискалните променливи върху нормата на растеж се определя в зависимост от различните ефекти на "производителните" и "непроизводителните" публични разходи и на "деформиращите" (distortionary) и "недеформиращите" (nondistortionary) данъци. Това фундаментално за аналитичната структура на ендегенните модели разграничение се използва като отправна точка при анализа на фискалните влияния върху растежа.

За постигане на по-голяма точност и коректност на анализа държавите от ЕС28 ще бъдат разделени на две групи – 15 стари страни членки и 13 нови страни-членки.

Разширяването на Европейския съюз през 2004 г. е икономически и политически успех за всички европейски страни тъй което увеличава европейската икономическа зона и включва наведнъж цели десет нови държави-членки. Днес, техните икономики са постигнали съществен напредък по пътя към интеграцията и са стават все по-динамични и конкурентоспособни. Тази амбициозна стъпка в историята на Европа бе отбелязана с интеграцията на десет нови държави: Кипър, Чешка република, Естония, Унгария, Латвия, Литва, Малта, Полша, Словакия и Словения) . Икономическите прогнози, направени при присъединяването като цяло са положителни. От една страна, бе прогнозирано нарастване на икономическия растеж в новите държави-членки, както и предимствата и предизвикателства за старите държави-членки, във връзка с поемането на разходите за присъединяване на новите.

Разширяването на ЕС е допринесе за макроикономическата стабилност на новите държави-членки, и имаше положителни последици върху икономическите им политики и публични финанси. Интеграцията доведе до укрепване на координационните процедури, които са допринесли за повишаване на финансовата и фискална дисциплина.

През наблюдавания период равнището на държавните разходи в новите страни-членки на ЕС остава по-ниско, в сравнение с нивото на разходи в старите членки. В групата на НСЧ, се наблюдава тенденция по-богатите страни, предимно от Централна Европа да имат относително по-бързо увеличаване на равнището на публичните разходи и опит за достигане на нивата, характерни за старите страни - членки на ЕС. Ако разгледаме допускането, по-високото ниво на общите държавни разходи може да има дестимулиращ ефект върху темпа на растеж на БВП, то някои от НСЧ са изправени пред риска от относително бързото увеличаване на общите държавни разходи, преди да са успели да постигнат по-високо ниво на икономически растеж.

В голяма част от икономическата литература се изследва взаимовръзката между публичните разходни политики и икономически растеж. Съществуват различни хипотези и доказателства по темата, които понякога са дори противоречиви. Най-широко е подкрепена хипотезата, че публичните разходи в областите образование и инфраструктура имат положителна връзка и корелация с нарастването на икономическия растеж. Подобни доказателства съществуват и за държавните разходи за инфраструктура в развиващите се нови страни-членки на ЕС.

Ефектите от управлението на публичните финанси са разглеждани предимно в страните от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), в които публичните институции, включително данъчната администрация и управлението на публичните разходи, са по-развити, имат по-високи нива на технологии, вградени в общите системи за управление и по-голяма отчетност и прозрачност от тези в развиващите се страни.

Относителен дял на публичните разходи към БВП в старите и нови страни-членки на ЕС през 2013 г. и изменение през периода 2002 - 2013 г.

№	Държава	Публични разходи % от БВП	Изменение 2002-2013 г.	№	Държава	Публични разходи % от БВП	Изменение 2002-2013 г.
1	Белгия	54.4	5.4	1	Кипър	41.4	4.5
2	Холандия	46.8	2.8	2	Чехия	42.0	-2.3
3	Люксембург	43.8	3.2	3	Естония	38.9	-1.5
4	Германия	44.3	-3.0	4	Унгария	49.7	-1.4
5	Франция	57.1	4.8	5	Латвия	35.7	0.5
6	Италия	50.5	3.7	6	Литва	35.5	1.4
7	Дания	56.7	3.5	7	Малта	42.5	1.1
8	Ирландия	40.5	7.3	8	Полша	42.2	-3.7
9	Великобритания	45.5	5.4	9	Словения	59.7	13.9
10	Гърция	59.2	14.4	10	Словакия	41.0	-3.8
11	Испания	44.3	5.7	11	България	38.3	-0.8
12	Португалия	50.1	6.4	12	Румъния	35.1	0.2
13	Австрия	50.9	0.2	13	Хърватия	47.0	-0.8
14	Финландия	57.8	9.3				
15	Швеция	53.3	-0.9				
	Средно за ЕС15	50.35	4.55		Средно за НСЧ	42.23	0.56

Източник: Евростат и изчисления на автора

Резултатите от анализа показват, че в старите страни-членки на ЕС средното ниво на общите публични разходи през 2013 г. е 50.35 % от БВП, докато в НСЧ държавните разходи са средно 42.23% от БВП. Най-високо ниво на държавни разходи като процент от БВП има в Гърция (59.2%); Финландия (57.8%) и Франция (57.1%). От НСЧ най-голям размер на публичните разходи като процент от БВП през 2013 г. се наблюдава в Словения(59.7%), Унгария (49.7%) и приетата на 01 юли 2013 г. най-нова страна-член на ЕС – Хърватия(47%). Най-ниски държавни разходи като процентно отношение спрямо БВП през 2013 г. се наблюдават в Ирландия (40.5%), а от НСЧ в Латвия(35.7%), Литва(35.5%) и Румъния(35.1%).

В сравнение с 2002 г., през 2013 г. публичните разходи като процент от БВП са намалели в Германия (-3%) и Швеция (-0.9%). Ситуацията в НСЧ, обаче показва

намаляване на относителния дял на държавните разходи от БВП в седем от тринадесетте нови-членки на ЕС, като най-значително е съкращаването на разходите в Словакия – от 44.8% от БВП през 2002 до 41% от БВП през 2013 г. и Чехия – от 44.3% от БВП през 2002 до 42% от БВП през 2013 г.

Най-голяма нарастване на публичните разходи в НСЧ през периода 2002 – 2013 г. се наблюдава в Словакия (13.9% от БВП) и Кипър(4.5% от БВП). Като цяло, частните инвестиции обикновено следват цикличните режими по отношение на растежа на БВП. За разлика от тях, нарастването на публичните или държавно-финансирани инвестиции, обикновено е свързано с антицикличната политика. По време на икономическата криза през 2008-09 г. Европейската комисия и държавите-членки на ЕС се предприеха съгласувани действия за повишаване на публичните инвестиции, не само за стимулиране на икономическия растеж, но и за насърчаване на частния сектор да увеличи своята инвестиционна активност. В резултат на това, общите инвестиции в ЕС се увеличиха в ЕС по време на криза.

Въпреки тежките бюджетни ограничения, общия дял на публичното финансиране като % от БВП нарасна по време на кризата в половината от държавите-членки на ЕС: Малта, Люксембург, Естония, Чешката република, Дания, Германия, Австрия, Хърватска, Словения, Полша, Кипър, Финландия, Швеция и Португалия. В някои страни, прякото държавно финансиране беше допълнено и чрез предоставяне на непряка подкрепа чрез данъчни стимули. Такъв е случаят във Франция, Португалия, Ирландия, Холандия, Австрия, Дания, Италия и Словакия. В останалите страни, най-вече тези по-малки държавни бюджети, правителствените разходи, като % от БВП нарастваха по-бавно. Въпреки това, трябва да отбележим, че ситуацията се различава значително в различните страни. Усилията за запазване на правителствените инвестиции са най-силни в Естония, Словакия, Люксембург, Португалия и Германия

Таблица 2 Относителен дял на публичните разходи по функции в ЕС-28, ЕС-15 и ЕС-13 за периода 2002 – 2013 г.

	ЕС-28	ЕС-15	ЕС-13
GF01 Общи публични услуги	6.30	6.76	5.83
GF02 Отбрана	1.40	1.39	1.41
GF03 Обществен ред и сигурност	1.87	1.66	2.07
GF04 Икономически дейности	4.87	4.55	5.18
GF05 Опазване на околната среда	0.76	0.77	0.75

GF06 Комунално стопанство и благоустройство	0.92	0.79	1.04
GF07 Здравеопазване	5.99	6.89	5.09
GF08 Отдых, култура и религия	1.22	1.18	1.25
GF09 Образование	5.48	5.56	5.39
GF10 Социална защита	16.02	18.72	13.31

В Табл. 2 е представено в синтезиран вид абсолютното изменение на публичните разходи, класифицирани отделно по 10-те функции на COFOG класификацията. Данните са представени по отделно за ЕС-27 – всички страни, ЕС-15 – стари членки, и ЕС-13 – нови страни-членки.

Изнесените данни в предходните две таблици установяват, че за групата на новите страни-членки от ЕС-13 е налице:

- Абсолютно увеличение на държавните разходи спрямо средното за ЕС-28 по функциите: GF03 Обществен ред и сигурност, GF04 Икономически дейности, GF06 Комунално стопанство и благоустройство.

- Абсолютно намаление на държавните разходи спрямо средното за ЕС-28 по функциите: GF01 Общи публични услуги, GF07 Здравеопазване, GF09 Образование, F10 Социална защита.

- Не е налице абсолютно изменение спрямо средното за ЕС-28 по функциите: GF02 Отбрана, GF05 Опазване на околната среда.

Сумарно от всички функции за периода 2002 – 2013 г. в страните от ЕС-13 е налице абсолютно намаление на дела на публични разходи спрямо средното за ЕС-28 с 3.48 проценти пункта. Освен това и трите функции GF03 Обществен ред и сигурност, GF04 Икономически дейности, GF06 Комунално стопанство и благоустройство, в които се наблюдава нарастване на държавните разходи в ЕС-13 са непроизводителни и при равни други условия не водят до повишаване на нивото на БВП. От друга страна са намалени държавните разходи в сектори Здравеопазване и Образование, за които както теоретичните, така и емпиричните изследвания доказват, че са една инвестиция в осигуряването на дългосрочен икономически растеж.

Като вземем в предвид и факта, че общите публични разходи спрямо БВП в новите страни-членки на ЕС са по-ниски с 8,12%, спрямо тези в ЕС-15, бихме могли да

заклучим, че в страните от ЕС-13 се провежда по-малко активна и съответно ефективна разходна фискална политика, в сравнение със страните от ЕС-15.

Няколко причини обясняват защо по-големият държавен сектор може да възпрепятства растежа в страните с по-слабо управление. Първо, съществува връзка между по-големите правителства и нарастването на фискалните дефицити по време на икономически спад. Второ, по-високите данъчни ставки, необходими за финансиране на по-големите правителства, могат да нарушат активността на частния сектор, особено ако данъчните администрации са по-слаби и по този начин не може да се осигури по-широка данъчна основа. Трето, по-голямото присъствие на държавата в определени сектори може да се придружава от антиконкурентни разпоредби, регламентиращи участието на частния сектор. Четвърто, правителствените разходи могат да бъдат неправилно използвани в резултат на корупция или лошо качество на управлението. По-силните икономики главно на старите страни-членки, са в състояние да избегнат много от тези възможни проблеми чрез ефективно планиране и изпълнение на държавните приходи и разходи и чрез широко балансирани бюджети.

За да се осигури съпоставима по време и методология статистическа информация за страните от ЕС, която да послужи за измерване на зависимостите за целите на настоящето емпирично изследване са използвани наличните статистически данни, от системата Евростат. Официалната информация, публикувана в електронната база данни в раздел „Държавна финансова статистика” е групирана при изграждането на „панел”, за определената съвкупност от статистически единици. Панелните данни дават възможност да се характеризира дадена многомерна зависимост за съвкупност от единици проявяваща се в течение на времето. Статистическите единици в това изследване са отделните страни от ЕС, които регулярно представят на статистическата дирекция на Европейската комисия данни по широк набор от финансово-икономически показатели на месечна, тримесечна или годишна база, съобразно утвърдената програма за попълване на статистическата база данни на Евростат. Те позволяват да се състави информационен панелен масив, като за всяка статистическа единица (държава-член на ЕС) се използват годишните стойности на наблюдаваните показатели, през разглеждания единадесет годишен период от 2002 до 2012 г.

Предмет на иконометричния анализ първоначално ще бъде множествената зависимост на интересуващата ни резултативна променлива y от набора от факторни променливи $(x_1, x_2, \dots, x_n)$. За целта е възприета класическата форма на множествения линеен регресионен модел.

Уравнението, изразяващо множествената линейна регресия е:

$$y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_n X_{nit} + v_{it} \quad (1)$$

Където:

$\beta_0, \beta_1, \dots, \beta_n$ са параметрите на модела;

y_{it} – показва стойността на зависимата променлива за отделната страна „i” ($i=1, \dots, N$) през година „t”

t – изразява времето, в години ($t=1, \dots, T$);

X_{nit} – изразява стойностите на независимата променлива „n” ($n=1, \dots, N$) за страна „i” през година „t”;

v_{it} – стойностите на променлива, имаща остатъчен характер за построения регресионен модел.

Тъй като данните, които се използват са построени в панел, дълговременния лонгитуден (longitudinal) характер на данните налага контролиране за евентуална систематична промяна в средното равнище на зависимата променлива. Без него би могла да възникне известна деформация и изкривяване в получаваните резултати. За да бъде ограничен и изолиран този ефект в научната литература се препоръчват различни методи в зависимост от данните и условията в които се провежда емпиричния анализ. Периодът, който се анализира е от единадесет години (2002-2012 г.), като ще възприемем подходът за изолиране на темпоралния ефект чрез включване на набор от фиктивни променливи (dummy variables). Фиктивната независима обяснителна променлива, за някои наблюдения ще има стойност 0 или 1 в иконометричния анализ на времевите редове.

При регресионния анализ, зависимите променливи могат да бъдат повлияни не само от количествени променливи (приходи, разходи, цени и т.н.), но и от качествени променливи (географски район, политика и т.н.) За да се постигне елиминиране на евентуални трендови ефекти, в изследването е избран специфичен статистически подход, като за всяка наблюдавана година без първата (2003-2012 г.) се включват бинарни независими променливи. Те се формират по следния начин: за всяка година „b” от изследвания период, но без началната ($b=2, \dots, T$, в случая 2002-2013 г.), се създава индикаторна променлива, която има следните стойности:

$$\begin{aligned} db_t &= 1 \text{ нпу } b=t; \\ db_t &= 0 \text{ нпу } b \neq t \text{ (за } t=1 \dots, T) \end{aligned} \quad (2)$$

$T=11$, при положение, че периодът, който разглеждаме е 2002-2012 год. Така се създават $T-1$ броя "дъми" обяснителни променливи, кореспондиращи с всяка една

година от анализирания период, с изключение на първата чрез създаването на променливите: $d2_t, d3_t, \dots, dT_t$

В този случай, моделът ще бъде представен по следния начин:

$$Y_{it} = \delta_1 + \delta_2 d2_t + \delta_3 d3_t + \dots + \delta_{11} d11_t + \beta_1 x_{it1} + \dots + \beta_k x_{itk} + u_{it} \quad (3)$$

Където:

δ_n - регресионни коефициенти, чрез които се включват в модела фиктивните dummy променливи за изолиране на евентуален темпорален ефект.

δ_1 – първа година от периода, базисна, референтна година

δ_2 , - промяна на средното равнище на y за втората година от периода спрямо първата, приета за базисна.

δ_3 - промяна на средното равнище на y за за третата година, спрямо първата и т.н.

В статистическата литература се препоръчва оценката на коефициентите на такива модели въз основата на панелните данни да се прави по методът на най-малките квадрати (МНК). Тъй като през всяка година е наблюдавана една и съща група от държави, е възможно за отделни статистически единици да съществуват „ненаблюдаеми ефекти”, които имат индивидуален характер и отразяват специфични за всяка отделна държава особености на измерванията на зависимата променлива. За приложение на МНК са необходими следните допускания, които биха могли да осигурят получаване на оценки на параметрите на модела, които да са състоятелни.

Независимост на остатъците и липса на корелация между кои да са две реализации на остатъчния компонент:

$$\text{Cov}(u_{it}, u_{in}) = 0 \text{ за всяко } t, n=1, \dots, T, t \neq n. \quad (4)$$

Неналичие на корелация между която и да е променлива X_j и случайната променлива при коя да е нейна реализация:

$$\text{Cov}(X_{itj}, \varepsilon_{it}) = 0 \quad (5)$$

Липса на корелационна зависимост между коя да е променлива X_j и ненаблюдаемите ефекти:

$$\text{Cov}(X_{itj}, c_i) = 0 \quad (6)$$

Идентична дисперсия на остатъчния компонент и еднакво разсейване (гомоскедастичност) на остатъците при дадена комбинация от стойности на независимите променливи:

$$\text{Var}(u/x_1, x_2, \dots, x_n) = \text{Var}(u) = \text{const.} \quad (7)$$

Остатъчният компонент на модела има характера на „случайна грешка”

$$u_i = c_i + \varepsilon_{it}, \quad (8)$$

Където:

u_i – композитна, случайна грешка;

c_i - стойности на специфичните за отделните страни индивидуални ненаблюдаеми ефекти, ($i = 1, \dots, N$);

ε_{it} - стойности с нулево математическо очакване на случайната променлива при всяка комбинация от „i” страна и „t” година.

Изграденият по този начин регресионен модел ще спомогне за установяването на нетна и статистически значима взаимовръзка между всички включени независими променливи (X_j) и избраната зависима променлива (y). Множественият модел дава възможност при равни други условия при задържане на условно постоянно ниво на останалите включени променливи ($X_s, s=1, \dots, K, s \neq j; D[a], a=2, \dots, T$) за установяването на взаимовръзка между зависимата променлива (y) и независимите променливи X_j .

Настоящото емпирично изследване се основава на използването на набор от статистическа информация, събирана от Евростат, която класифицира данните за държавните разходи, съгласно държавните функции, т.е. предназначение на разходите. Класификация на функциите на сектор Държавно управление, „Classifications of the Functions of Government” (COFOG) е единна и международно утвърдена. Тя е разработена през 1999 г. в настоящия си вид от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) и е публикувана от Статистическия отдел на ООН като стандарт за класификация на насоките на дейностите на правителствата.

При анализа на икономическия растеж, зависимата променлива, която представлява интерес е реалният темп на нарастване на реалния БВП, измерен на годишна база. За да се постигне по-голяма точност на изследването, както и за целите на сравнителния анализ, са направени отделни анализи за старите и новите страни-членки на ЕС.

В изследванията на множество автори се най-често се възприема подход за използване на бюджетни данни, според който от една страна фискалната политика се анализира според дела на публичните разходи, които са извършени на централно управленско ниво от консолидираната фискална програма. В една част от анализите се използва дела на публичните разходи като процентно отношение от БВП. В стремежа за по-голяма прецизност на анализа и детайлизиране на изследванията за въздействието на фискалната политика, в редица изследвания се задълбочава подхода на диференциация на разходите. В тях се възприема по-усложнен подход, като се разглеждат по-подробно публичните разходи - по отделни държавни функции структурирани по 10-те функции съгласно посочената класификация COFOG. По този начин може да се измерят резултатите от повишената ефективност на извършваните публични разходи, която влияе върху растежа на brutния вътрешен продукт.

В теоретичните и емпиричните изследвания на Дейвуди и Зу се разглеждат причините, поради които може се получи разминаване между очакванията за позитивно въздействие на капиталовите и инфраструктурните разходи върху растежа, както и да не бъде потвърдена предвидената хипотеза за негативен ефект на текущите и социалните разходи върху годишната норма на нарастване на БВП. В друго изследването на Бениш, Бютнер и Стегареску се прави анализ на въздействието на различни категории разходи – образование и наука, транспорт и комуникации, извършвани на централно управленско ниво. В анализа се изследва и въздействието на централизацията на финансовото управление в публичния сектор върху растежа на съвкупната факторна производителност, което предполага възприемането на изчислената норма на нарастване на съвкупната факторна производителност като резултативна променлива и нормата на нарастване на реалното брутно капиталообразуване на частния сектор. Като слабост на този подход могат да се изтъкнат допълнителните усложнения, които възникват във връзка с изчисляването на изходните показатели, които се залагат като променливи в иконометричните модели.

Като зависима променлива, т.е. тази променлива, чиято девиация се обяснява от включените в регресионния модел фактори, в някои от изследванията се използва годишната нормата на нарастване на реалния БВП, а в други БВП на човек от населението в конкретната държава и за конкретния изследван период или БВП, който е коригиран с паритета на покупателната способност. Този показател се употребява най-често в големите панелни изследвания. Чрез прилагане на методологията на регресионния анализ се дава възможност да се моделира въздействието на отделните

показатели за финансова политика, както върху икономическия растеж, изразен обобщено чрез нарастването на БВП, така и върху отделни негови компоненти и количествени характеристики, изразени със съответните показатели.

В това емпирично изследване се проверява влиянието на държавните разходи по функции върху динамиката на БВП на човек от населението. Използвани са панелни данни за старите 15 страни-членки на ЕС, като е добавена и допълнителна независима променлива – PRSCC Political Risk Services Corruption Coefficient.

Причината да се добави и тази променлива към държавните разходи по функции е, че според множество изследвания корупцията оказва влияние върху фискалната политика в три направления – увеличава обема на правителствените разходи, намалява производителността на ефективните държавните разходи, като същевременно намалява и данъчните и неданъчни приходи в държавните бюджети. В контекста на икономическия растеж и публичните финанси, корупцията може да въздейства върху фискалната политика, като окаже влияние както на разходната, така и на приходната страна на държавния бюджет чрез преки и косвени канали. Тя може да изкриви състава на разходи чрез пренасочване на ресурсите към предмети и дейности, при които възможностите за „надуване” на разходите и получаване на повече комисионни е по-висока, а също и когато са налице възможности за прикрита корупция, в случай, че бюрократите, работещи в администрацията са корумпирани, а правителството е благосклонно.

Правителствата могат да увеличат размера на публичните си разходи, но за тяхно собствено имуществена облага и въпреки, че размерът на разходите е по-висок, в случаи на бюрокрация и корупция производителността, произтичащи от тези разходи е значително по-ниска, отколкото иначе би била. Съществува голяма по обем литература за връзката между корупцията и икономическия растеж от една страна и фискалната политика и растежа от друга, като тези области обикновено са изследвани поотделно и независимо. В някои от изследванията се подкрепя хипотезата за т.нар. „бързи пари” (speed money) и ефективност, според които корупцията спомага за развитието и растежа, тъй като чрез нея могат да се заобикалят бариерите и дългите и тромави бюрократични административни процедури. От друга страна обаче, в по-голяма част от литературата се гледа на корупцията като явление, което води до намаляване на растежа. Настоящото изследване е подтикнато от желанието да се проследи взаимовръзката между държавните разходи по функции, нивото на корупция във всяка отделна държава и година от наблюдавания период и динамиката на БВП.

Общият размер на правителството влияе върху темповете на икономически растеж в ЕС, но този ефект зависи и от състоянието на управлението, равнището на корупция и бюрокрация. По-големите правителства могат да затруднят растежа в страните с по-слабо управление, но този ефект е нелинеен, но след като публичните разходи нараснат до над 35 процента от БВП, увеличаването на размера на правителството може да има отрицателно въздействие върху растежа. Доброто държавно управление смекчава този негативен ефект и е една от причините, големите правителства да не намалят значително икономическия растеж в някои страни с относително по-високи доходи от ЕС.

Няколко причини биха могли да ни дадат отговор на въпроса защо по-големият правителствен държавен сектор може да възпрепятства растежа в страните с по-слабо управление. Първо, съществува връзка между по-големите правителства и нарастването на фискалните дефицити по време на икономически спад. Второ, по-високите данъчни ставки, необходими за финансиране на по-големите правителства могат да нарушат активността на частния сектор, особено ако данъчните администрации са по-слаби и по този начин не може да се осигури по-широка данъчна основа. Трето, по-голямото присъствие на държавата в определени сектори може да се придружава от антиконкурентни разпоредби, регламентиращи участието и на частния сектор. Накрая, правителствените разходи могат да бъдат неправилно използвани в резултат на корупция или лошо качество на управлението.

➤ **Емпирични резултати от моделите в синтезиран вид**

Табл. 3. Резултати от регресионния анализ за Модел I „Взаимовръзка между държавните разходи по функции и нивото на БВП на човек от населението за старите 15 страни-членки на ЕС“

Предиктор	Модел I-а	Модел I-б
GF01 Общи публични услуги	-1066.791*** (-2.881)	-12.47022*** (-6.290)
GF02 Отбрана	930.5026 (-0.839)	-4.388614 (-1.350)
GF03 Обществен ред и сигурност	-6660.663** (-2.680)	-48.05822*** (-8.181)
GF04 Икономически дейности	-76.86943 (-0.679)	0.116747 -0.119
GF05 Опазване на околната среда	-2029.617 (-0.754)	45.01936*** (-8.037)

GF06 Комунално стопанство и благоустройство	664.1875 (-0.539)	-21.33178*** (-3.503)
GF07 Здравеопазване	-846.2413* (-1.592)	-13.50125*** (-5.243)
GF08 Отдых, култура и религия	276.6154 (-0.126)	-12.3743 (-1.423)
GF09 Образование	2070.114** (-2.293)	3.134626 (-1.42)
GF10 Социална защита	-774.4507*** (-3.674)	3.921724*** (-3.59)
PRSCC Коефициент на корупция	-2061.764 (-0.612)	-33.60715* (-1.775)

Източник: Изчисления на автора по данни от Евростат

Бележка: резултат от t-тест в скобите *** значим при ниво 1%; ** значим при ниво 5%; * значим при ниво 10%

Модел I-а Зависима променлива БВП на човек от населението в ЕС15

Модел I-б Зависима променлива БВП на човек от населението с отчитане на ППС в ЕС15

В табл. 3 са представени параметрите на регресионното уравнение, изчислени при използване на годишни данни за старите страни-членки от Европейския съюз за периода 2002 - 2012 г. Размерът на извадката е 15 държави, за всяка от които са включени по 11 наблюдения (случаи). Зависимата променлива в Модел I-а е БВП на човек от населението, а в Модел I-б е БВП на човек от населението с отчитане на паритета на покупателна способност. Анализът обхваща общо 165 наблюдения, което означава висока степен на представителност. За да се постигне по-високо ниво на сигурност за резултатите, изследването за ЕС(15) е извършено в няколко подетапа, в които постъпково са отстранявани статистически незначимите променливи.

Резултатите от първия кръг на регресионното изследване в Модел I-а показват негативно влияние на държавните разходи за GF01 Общи публични услуги върху икономическия растеж, с висока статистическа значимост, сочеща силно отрицателна връзка между тези две променливи. Нарастването на държавните разходи за GF03 Обществен ред и сигурност също има отрицателно въздействие върху икономическия растеж на старите 15 страни-членки на ЕС. Освен това, когато правителствата в ЕС15 увеличават държавните разходи за GF10 Социална защита, това води до намаляване на растежа на БВП на човек от населението.

Положително влияние през разглеждания период имат правителствените разходи за функция GF09 Образование. Държавните разходи за образование са изключително важни както за отделните индивиди, така и за бъдещето на обществото като цяло. Чрез тях се осигуряват необходимите кадри, стимулират се

производителността, научно-техническият прогрес и иновациите. Необходимо е внимателно да се проследи ефективността на тези разходи, за да може образователната система да бъде модерна, динамично развиваща се, да отговаря на нуждите на пазара на труда и в крайна сметка да подсили интелигентен икономически растеж.

Според нивото на вероятност, функциите, при които не се наблюдава статистически значима връзка с наблюдаваната зависима променлива БВП на човек от населението в Модел I-а са: GF04 Икономически дейности, GF05 Опазване на околната среда, GF07 Здравеопазване, GF02 Отбрана, GF06 Комунално стопанство и благоустройство, GF08 Отдых, култура и религия.

Коефициентът на корупция PRSCC е статистически незначим, което показва отсъствие на статистически значима връзка между размера на БВП на човек от населението и коефициента на корупция PRSCC в старите от ЕС(15).

Най-висока е обяснителната сила, измерена чрез коригирания коефициент на детерминация, при втори и първи модел. Този показател се движи в границите от 0.708251, при първия вариант на Модела I-б, до 0.704524 – при последния. Реализираните резултати, в следствие на постепенното изключване от спецификацията на променливи с по-ниска статистическа значимост са показателни в това отношение.

Резултатите от втория кръг на регресионното изследване в Модел I-б показват, че държавните разходи по функциите: GF01 Общи публични услуги, GF02 Отбрана, GF03 Обществен ред и сигурност, GF06 Комунално стопанство и благоустройство и GF07 Здравеопазване имат негативен ефект върху благосъстоянието, измерено чрез динамиката на наблюдаваната зависима променлива БВП на човек от населението с отчитане на паритета на покупателна способност за старите 15 страни-членки на ЕС.

Разходите за общи публични услуги GF01 покриват необходимостта от средства за поддържане на публичната администрация. Това са непроизводителни разходи, заедно с разходите за GF02 Отбрана, GF03 Обществен ред и сигурност, GF06 Комунално стопанство и благоустройство и GF07 Здравеопазване. Те не водят пряко до нарастване на националния доход и богатството, а влияят по косвен път, чрез осигуряване на необходимата сигурна среда и стабилизиране на здравния и жизнения статус на населението.

Положително влияние върху нивото на БВП на човек от населението с отчитане на ППС през разглеждания период имат правителствените разходи за GF05 Опазване на околната среда, GF09 Образование и GF10 Социална защита. Разходите за опазване на околната среда, образование и социална защита винаги са били

отговорност на държавата. Тенденцията към повишаване на горепосочените разходи е свързана с потвърденото им положително влияние върху благосъстоянието в старите 15 страни-членки на ЕС. Тези държави са осъзнали необходимостта от инвестиции за чиста околна среда, в която да расте образовано население и бъдещи квалифицирани специалисти, които да повишат ефективността на икономиката.

Според нивото на вероятност и резултатите от t – статистиките, функциите, при които не се наблюдава съществена взаимовръзка с икономическия растеж са: GF04 Икономически дейности и GF08 Отдых, култура и религия.

От представените емпирични резултати е видно, че коефициентът на корупция PRSCC показва отрицателна връзка с размера на БВП на човек от населението с отчитане на паритета на покупателна способност, като стойностите на t -статистиката е близка до 2. Този резултат се потвърждава от изследвания на други автори, че корупцията е явление, което води до намаляване на икономическия растеж и благосъстояние.

Интересно явление, което наблюдаваме при съпоставянето на Модел I-а и Модел I-б е, че се сменя знакът на регресионния коефициент при GF10 - Социална защита. Финансирането на социалната защита в страните се осъществява чрез социално-осигурителни вноски и/или чрез пряко финансиране от държавния бюджет. При Модел I-а, тези разходи имат отрицателно влияние върху растежа, докато при отчитане на ППС в Модел I-б, разходите за социална защита имат положителен знак. Обяснението може да се търси във факта, че чрез ППС се елиминира влиянието на различните ценови равнища в националните икономики и се приравнява покупателната сила на националните валути към дадена единна валута. Освен това от една страна, разходите за социална защита са непроизводителен разход на ниво държава, но на ниво човек от населението, тези допълнителни средства повишават покупателната способност и стимулират нарастването на потреблението и благосъстоянието.

Правителствените разходи за социална защита биха могли да оказват положително въздействие върху икономическия растеж чрез много канали. Първо, държавни фондове могат да се използват, за да се финансират здравни или образователни системи, за насърчаване на предприемачеството и стимулирането на частните вътрешни и външни инвестиции. Освен това се увеличаването на държавните разходи за социална защита, може да доведе до създаването на по-стабилна социална среда и намаляване на бедността и неравенството. От друга страна, когато данъкоплатците осъзнават, че нарастването на държавните приходи (особено чрез

увеличаване на данъците върху доходите) води и до по-добра социална политика, те ще имат по-малък стимул да работят и биха могли да предпочетат да се възползват от предоставяните от държавата средства под формата на социална защита и помощи.

Табл. 4. Резултати от регресионния анализ за Модел II „Взаимовръзка между държавните разходи по функции и БВП на човек от населението за новите 13 страни-членки на ЕС“

Предиктор	Модел II-а	Модел II-б
GF01 Общи публични услуги	-307.8995*** (-2.796)	-0.285742 (-0.549)
GF02 Отбрана	-768.4571*** (-3.472)	-1.957328* (-1.763)
GF03 Обществен ред и сигурност	-406.2634 (-0.950)	2.882502 -1.472
GF04 Икономически дейности	-59.93007 (-0.773)	1.205040*** -3.431
GF05 Опазване на околната среда	795.8212** (-2.533)	4.449409*** -3.244
GF06 Комунално стопанство и благоустройство	52.4377 (-0.173)	-2.029447 (-1.502)
GF07 Здравеопазване	330.5452** (-2.238)	1.291779* (-1.844)
GF08 Отдых, култура и религия	648.4468* (-1.84)	-3.810078** (-2.353)
GF09 Образование	-681.7089** (-2.794)	0.424775 (-0.362)
GF10 Социална защита	-42.08383 (-0.706)	- 1.229092*** (-4.017)
PRSCC	-29.467 (-2.204)	- 33.94748*** (-2.633)

Източник: Изчисления на автора по данни от Евростат

Бележка: резултат от t-тест в скобите *** значим при ниво 1%; ** значим при ниво 5%; * значим при ниво 10%

Модел II-а Зависима променлива БВП на човек от населението в ЕС13

Модел II-б Зависима променлива БВП на човек от населението с отчитане на ППС в ЕС13

В табл. 4 са представени параметрите на регресионното уравнение, изчислени при използване на годишни данни за новите тринадесет страни-членки от Европейския съюз за периода 2002 - 2012 г. Размерът на извадката е 13 държави, за всяка от които са включени по 11 наблюдения (случаи). Зависимата променлива в Модел II-а е БВП на човек от населението. Анализът обхваща общо 143 наблюдения, което означава висока степен на представителност.

Резултатите от регресионния анализ за **Модел II-а** показват, че държавните разходи по функциите: GF05 Опазване на околната среда, GF07 Здравеопазване, GF08 Отдых, култура и религия имат положително влияние върху зависимата променлива БВП на човек от населението.

Според нивото на вероятност, функциите, при които не се наблюдава статистически значима взаимовръзка с наблюдаваната зависима променлива БВП на човек от населението са: GF04 Икономически дейности, GF01 Общи публични услуги, GF03 Обществен ред и сигурност, GF06 Комунално стопанство и благоустройство.

Отрицателно влияние върху БВП на глава от населението през разглеждания период имат правителствените разходи за GF02 Отбрана и GF10 Социална защита.

Резултатите от регресионния анализ за **Модел II-б** „Взаимовръзка между държавните разходи по функции и нивото на БВП на човек от населението с отчитане на паритета на покупателна способност за новите 13 страни-членки на ЕС“ показват, че държавните разходи по функциите: GF04 Икономически дейности и GF05 Опазване на околната среда имат положително влияние върху зависимата променлива БВП на човек от населението с отчитане на паритета на покупателната способност.

Във функция GF04 Общи икономически дейности се включват публичните разходи за икономически, търговски и трудови дейности, селско стопанство, горско стопанство, лов и риболов, горива и енергия, минно дело, производство и строителство, транспорт и съобщения и др. Всички спомагат за повишаване на заетостта, а развитието на трудовия пазар е много важен фактор за повишаването на производството и стимулирането на растежа. Освен това, ръстът на заетостта спомага за смекчаване на ефектите на бизнес цикъла.

Отрицателно влияние през разглеждания период имат правителствените разходи за GF02 Отбрана, GF08 Отдых, култура и религия, GF10 Социална защита.

Според нивото на вероятност, функциите, при които не се наблюдава съществена взаимовръзка с наблюдаваната зависима променлива БВП на човек от населението са: GF01 Общи публични услуги, GF03 Обществен ред и сигурност, GF06 Комунално стопанство и благоустройство, GF07 Здравеопазване.

Коефициентът на корупция PRSCC показва отрицателна връзка с размера на БВП на човек от населението, като резултатите за т-статистика леко надвишават базовата стойност 2 (-2.633), но нивото на вероятност е 0.0298, което показва, че се наблюдава статистически значима връзка със зависимата променлива БВП на човек от населението с отчитане на паритета на покупателната способност.

Интересно явление, което наблюдаваме при съпоставянето на двата модела II-а и II-б е, че се сменя знакът на регресионния коефициент при GF08 – Отдых, култура и религия. Публичните разходи по функция GF08 имат положително влияние върху нарастването на БВП на човек от населението в Модел II-а. При взимането в предвид на паритета на покупателната способност в Модел II-б обаче, се получава негативно влияние на разходите за Отдых, култура и религия. Други автори също намират положителна връзка, като твърдят, че повишаването на средствата за Отдых, култура и религия стимулира натрупването на човешки и материален капитал и води до увеличаване на икономическия растеж.

След проведеното емпирично изследване за страните от Евророната бихме могли да обобщим, че през наблюдавания период се провежда разумна приходна фискална политика, водеща до постепенно стимулиране на растежа. По отношение на политиката на публичните разходи, през наблюдавания период се получи емпирични резултати за негативна връзка, което говори за недостатъчна ефективност на разходните държавни политики на страните от Евророната.

Резултатите показват, че фискалните промени са особено важни за страните от Евророната, но не бива да се поставя фокус само върху краткосрочната динамика. Необходими са реформи в областта на държавните разходи и мерките, които ще имат дългосрочен ефект не е задължително да покажат резултати в краткосрочен план. Трябва да се отбележи, че не е достатъчно само да се постигне висок ръст и обем на БВП, но от изключително голяма важност е също така да се разкриват и да се спазват научно обоснованите принципи на разпределение на БВП, като това би трябвало да става по начин, който да предпазва от възникване на диспропорции в публичната сфера.

На базата на проведените емпирични анализи на взаимовръзката между фискалната политика и икономическия растеж може да се обобщи, че те се различават по броя на страните, включени в извадката. В единия случай петнадесет стари страни-членки на ЕС, а в другия новоприсъединилите се тринадесет страни, които имат и различна степен на активност на публичния сектор. По отношение на данните, отделните страни имат различни правила за измерване на размера на публичния сектор.

Подробният преглед на държавните разходи по категории е оправдан и полезен. Правителствата трябва да знаят, дали публичните разходи за обществени дейности са стимул или пречка за растежа. По този начин, те могат да определят кои от техните дейности са продуктивни и кои непродуктивни. Важни са ефектите на

фискалната политика в динамичен план, за да може да се установи по-обективно влиянието на наблюдаваните променливи върху дългосрочния икономически растеж.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В настоящата разработка е направен анализ на възможностите за използване на фискалната политика като средство за стимулиране на икономическия растеж в старите и новите страни-членки на Европейския съюз. За по-голямо прецизиране на анализа, отделно са разгледани и страните от Еврозоната, които са приели единната валута. Наблюдаваният период е 2002 - 2013 година, като са анализирани основните макроикономически променливи, свързани с динамиката на БВП.

Емпиричното изследване за връзката между фискална политика и икономически растеж се базира на променливите величини на държавните разходи и приходи и влиянието им върху икономическия растеж в страните от Европейския съюз. Иконометричното моделиране за връзката между държавните приходи и БВП потвърди, че съществува връзка между правителствените разходи и икономическия растеж и докато някои компоненти на държавните разходи, упражняват отрицателен ефект върху растежа, други оказват положителен ефект. Това подкрепя до известна степен теорията за необходимостта от намеса на държавата в икономиката чрез използване на различни инструменти на фискалната политика за да се стимулира нарастването на реалния БВП.

Резултатите от приложения емпиричен анализ за страните от ЕС-15 показват положително влияние на разходите по функции – „Образование“ и „Опазване на околната среда“. Резултатите от регресионния анализ за страните от ЕС-13 показват, че държавните разходи по функциите: GF05 Опазване на околната среда, GF07 Здравеопазване, GF08 Отдых, култура и религия имат положително влияние върху зависимата променлива БВП на човек от населението.

В заключение може да се отбележи, че както теоретичните, така и емпиричните изследвания показват, че икономическия растеж може да бъде подкрепен, когато публичните разходи са производствени и ориентирани към инвестиции в образование, здравеопазване, насърчаване на техническия прогрес, подобряване на инфраструктурата и т.н.

Необходим е системен подход, който да съответства на приетите фискални правила и ограничения. Правилно осъществената реформа в областта на фискалната политика и прилагането на надзор по спазването на приетите договорености, ще бъде

един от решаващите фактори за укрепването на управлението и за възстановяването на доверието в стабилността на Европейския съюз и Евроната. От разгледаните актове на ЕС се вижда стремежа на държавите-членки за изграждане на стабилни публични финанси. В тях се обобщава опита, добрите практики и приложимите принципи, които водят до постигане на оптимална организация на публичния сектор. Вижда се също стремежа за създаване на достатъчен фискален капацитет, както и приложение на средствата за изравняване на потенциалната способност за набиране на приходи.. С всичко това се създават условия за изграждане на финансово стабилни страни-членки на Европейския съюз.

Като цяло Европейския съюз се развива в позитивна насока и постепенно нивата на БВП се покачват. Необходимо е да се подобри ефективността на публичните финанси, като се прилагат добрите европейски практики и записаните в стратегия „Европа 2020“ принципи за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, както в краткосрочен, така и в по-дългосрочен аспект.

IV. СПРАВКА ЗА ПРИНОСИТЕ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Научните резултати от изследванията, извършени в настоящия дисертационен труд, които представляват оригинален принос в науката, могат да бъдат обобщени по следния начин:

1) Направена е систематизация на теоретичните постановки и виждания за взаимовръзката на фискалната политика и икономическия растеж, както и на необходимостта от провеждане на фискална консолидация в страните от ЕС(28). Открити са специфичните особености на фискалната политика в старите и новите страни-членки на ЕС и Евронзоната. Анализирани са фискалната интеграция на отделните страни-членки на ЕС(28) и изпълнението на конвергентните критерии за членство в Евронзоната.

2) Емпирично е установена степента на ефективност на провежданата фискална политика в страните от ЕС(28) за периода 2002-2013 г. чрез прилагане на метода LSM. Проследена е зависимостта между равнището на държавните приходи и разходи и темпът на икономически растеж, изразен чрез динамиката на БВП в годините преди, по време и след глобалната финансово-икономическа криза и резултатите са интерпретирани в контекста на съществуващите подобни иконометрични изследвания. При сравнение между предкризисния и следкризисния период е установено, че се наблюдава подобрене на разглежданите фискални показатели държавен дълг, бюджетен дефицит и съотношението им спрямо БВП, както в старите, така и в новите страни-членки на ЕС(28). Емпиричните резултати показват наличие на неефективност на фискалната политика повече за развиващите се 13 нови страни-членки на ЕС, отколкото за по-развитите стари 15 страни-членки.

3) Чрез методите за иконометричен анализ на панелни данни е изследвано въздействието на държавните разходи по функции COFOG върху равнището на БВП на човек от населението по отделно за старите и нови страни – членки на ЕС(28). Резултатите показват, че държавните разходи по функциите: GF07 Здравеопазване, GF04 Икономически дейности и GF05 Опазване на околната среда имат положително влияние върху зависимата променлива БВП на човек от населението. При разглеждане на БВП на човек от населението с отчитане на паритета на покупателна способност, положително влияние имат правителствените разходи за GF05 Опазване на околната среда, GF09 Образование и GF10 Социална защита. Анализирани са и влиянието на

нивото на корупция, изчислено чрез коефициентът PRSCC върху динамиката на БВП, като е установена отрицателна зависимост с нивото на икономически растеж, както за старите, така и за новите страни-членки на ЕС(28).

4) Извършен е регресионен анализ на влиянието на относителните дялове на общите данъчни приходи и общите публични разходи, върху годишната норма на нарастване на брутният вътрешен продукт в страните от Евророната, през периода 2002-2013 г. Резултатите показват, че има пряка връзка и позитивно въздействие на държавните приходи в страните от Евророната през наблюдавания период. Установено е, че ефективността на публичните разходи в Евророната все още не е достатъчно добър, докато увеличаването на държавните приходи има положителен и статистически значим ефект върху икономическия растеж.

V. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ

Публикации в научни списания

1) Динова Т. (2014) „Фискална политика и икономическо развитие в страните-членки на ЕС и еврозоната“, сп. Предприемачество, Година II, 2014, стр. 175-188, ISSN 1314-9598

Статии от участия в научни конференции

2) Динова Т. (2012) „Фискална консолидация в страните от Европейския съюз и еврозоната“, Сборник с доклади от международна научна конференция “Европа на две скорости – възможно ли е?”, 5 октомври 2012 г., Университетско издателство ”Неофит Рилски”, Благоевград, стр. 214-221, ISBN 978-954-680-836-3

3) Динова Т. (2013) „Динамика на основни показатели за фискалната политика в България през периода 2000-2011 г.“, Сборник с доклади от осма международна научна конференция на младите научни работници "Икономиката на България – съвременни предизвикателства пред макроикономическата политика, финансовия сектор и реалния бизнес", 26 октомври 2012 г., Издателски комплекс - УНСС София, стр. 80 – 85, ISBN 978-954-644-432-5

4) Динова Т. (2013) „Координация на фискалните политики – инвестиция в бъдещата стабилност на Еврозоната“. Сборник с доклади от девета международна научна конференция "Инвестиции в бъдещето - 2013", 03 - 05 октомври 2013 г., Икономически университет – Варна, стр. 162-168, ISSN 1314-3719

5) Динова Т. (2013) „Европейски програми в подкрепа на малките и средни предприятия“, Сборник с доклади от кръгла маса на тема „Политики към малките и средни предприятия в Югозападна България“, Университетско издателство ”Неофит Рилски”, Благоевград, стр. 79-85, ISBN 978-954-680-941-4

6) Динова Т. (2014) „Икономически растеж на България – цели, резултати и съвременни предизвикателства“, Сборник с доклади от шеста национална научна конференция за докторанти с международно участие на тема

„Икономически и социални предизвикателства пред държавното управление и бизнеса“, 24 април 2014, УНСС София, стр. 28-36, Издателство „Авангард Прима“, ISBN 978-619-160-417-3

7) Dinova, T. (2014) „Fiscal policy and economic growth in the Euro area“, 2nd International PhD Meeting of Thessaloniki in Economics, Thessaloniki, Greece, June, 27-28, 2014, Forthcoming.